

Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Hemşirelere İlişkin Görüş ve Beklentilerinin Belirlenmesi

Determination of the opinions and expectations of nursing students about clinical nurses

Münevver Sönmez¹ , Öznur Gürlek Kısacık²

¹Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kozlu/ Zonguldak

²Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Afyonkarahisar

Aktif vermek için: Sönmez M, Gürlek Kısacık Ö, Hemşirelik öğrencilerinin klinik hemşirelere ilişkin görüş ve beklentilerinin belirlenmesi. SHYD. 2020;7(3): 384-392.

Öz

Amaç: Bu çalışmanın amacı, hemşirelik öğrencilerinin klinik hemşireler hakkındaki görüş ve beklentilerini değerlendirmektir.

Yöntem: Tanımlayıcı olarak gerçekleştirilen bu araştırma, bir devlet üniversitenin hemşirelik bölümünde yürütülmüştür. Çalışmada, örneklem seçimine gidilmemiş olup evrenin %68,7'sine ulaşılmıştır. Veriler, ilgili alan yazından yararlanılarak araştırmacılar tarafından oluşturulan "Anket Formu" ile toplanmıştır. Verilerin analizinde sayı, yüzde aritmetik ortalama ve standart sapma testi kullanılmıştır.

Bulgular: Hemşirelik öğrencilerinin %49'u iş yükü ve %53'ü ise öğrenci sayısının fazla olması nedeniyle hemşirelerin kendilerine yeterli zaman ayıramadığını belirtmiştir. Ayrıca araştırmada hemşirelerin, öğrencileri iş yükünü azaltan kişiler olarak gördükleri (%60,1) ve öğrencilerden klinikte hasta ile ilgili olmayan işleri de yapmalarını bekledikleri (%51) saptanmıştır.

Sonuç: Araştırmada hemşirelerin, hemşirelik öğrencilerine doğru rol modeli olmada yetersiz oldukları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik öğrencilerinin görüşü, klinik hemşire, hemşirelik eğitimi.

Abstract

Aim: The aim of this study was to evaluate the opinions and the expectations of nursing students about clinical nurses.

Method: This descriptive research was carried out in the Nursing department of a public university. Sample selection and 68.7% of the universe has been reached. The data were collected by using the related literature with the "Questionnaire Form" created by the researchers.

Results: The nursing students stated that the nurses could not allocate sufficient time for them because of their workload (49.0%) and the high number of students (53.0%). In addition, it was determined in the study that nurses saw students as people who reduced their workload (60.1%) and nurses expected students to do non-patient jobs in the clinic (51.0%).

Conclusion: In the study, it was determined that the nurses were insufficient to be the right role models for the nursing students.

Keywords: Nursing students view, clinical nurse, nursing education.

Received / Geliş: 19.11.2019

Accepted / Kabul: 08.09.2020

Published Online / Online Yayın: 30.12.2020

Corresponding author / İletişim: Münevver Sönmez, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kozlu -Zonguldak

E-mail / E-posta: munevverunlu@gmail.com

Yazarların ORCID bilgileri:

M.S. 0000-0001-7646-1864, Ö.G.K. 0000-0002-1317-3141

Extended Abstract

Aim: Clinical practice in nursing education is an important part of the vocational training process. Clinical nurses play an important role in this process in terms of being both educator and correct role model. The aim of this study was to evaluate the opinions and the expectations of nursing students about clinical nurses.

Method: This descriptive research was carried out in the Nursing department of a public university. Sample selection and 68.7% of the universe has been reached. The data were collected by using the related literature with the "Questionnaire Form" created by the researchers. In the survey form, there are 50 items prepared in 5-point Likert type to determine the views of nursing students towards nurses. The items were presented to eight experts. In Cronbach alpha reliability analysis to measure internal consistency, it was found as $\alpha = 0.94$.

Results: Mean ages of the participants in the research were 21.89 ± 1.91 . Sixty-six point two percent of the students are women and 46.1% are in the fourth grade. The nursing students stated that the nurses could not allocate sufficient time for them because of their workload (49.0%) and the high number of students (53.0%). In addition, it was determined in the study that nurses saw students as people who reduced their workload (60.1%) and nurses expected students to do non-patient jobs in the clinic (51.0%). The students thought that the theoretical knowledge (44.1%) and clinical practice skills (52.2%) were sufficient but the theoretical knowledge did not overlap (36.0%) with nursing education curriculum. In addition, students stated that their clinical nurses contributed to their clinical education (50.0%), but 27.0% of them stated that they were not sensitive to the needs of students. 58.6% of the nursing students stated that nurses should renew their knowledge in order to contribute to the education of the students. Nursing students stated that during the care and treatment practices of nurses, they paid attention to patient privacy (55.4%) and adequately informed the patient/patient relatives about the interventions to be applied (48.2%). However, it was determined that the nurses did not comply with the rules of surgical asepsis (41.4%) and do not provide continuous training to patients on the necessary subjects (25.8%). In the study, it was determined that the service was introduced (47.3%) to ensure the compliance of the students with the clinic, but meetings with the healthcare team members were not held at the desired level (37.9%). Nursing students recommend that nurses follow current health-related developments (74.9%) and patient-centered studies (74.7%). The expectations of students from nurses are; nurses have themselves done nursing-related work (73.4%) and do not see themselves as people with reduced workload (65.3%).

Conclusions: In this study, it was determined that clinical nurses could not allocate enough time to students due to the high workload and number of students in the clinic, they saw students as individuals who reduced their workloads and they also performed works outside the scope of education. As a result; it was determined that the nurses were insufficient to be the right role models for the nursing students. It is important that nurses who provide clinical guidance to students are selected from among those who have sufficient professional knowledge and skills to become the right role models. In addition, these nurses should be included in the orientation program before the students start the clinical practice, and their knowledge should be updated according to the nursing curriculum and their expectations from the student education should be clarified on both sides.

Giriş

Hemşirelik eğitiminde öğrencilerin hem kuramsal bilgi hem de beceri uygulamaları ile ilgili iyi bir eğitim alması hemşireliğin meslekleşme (profesyonelleşme) süreci açısından büyük önem taşımaktadır (Bölükbaş ve Uzunsoy, 2019). Bu nedenle, hemşirelik eğitiminde klinik uygulama, mesleki eğitim sürecinin önemli bir parçası olup eğitimden ayrı düşünülmemektedir (Alparşlan, 2017; Biçer, Ceyhan ve Şahin, 2015; Ironside, McNelis ve Ebricht, 2014). Klinik uygulama, öğrencilere öğrendikleri temel bilimsel bilgileri gerçek ortamda yaşayarak kalıcı davranışa dönüştürmesini, mesleki kimlik kazanmasını ve kaliteli bir hemşirelik eğitimi almasını sağlamaktadır (Bölükbaş ve Uzunsoy, 2019; Hasson, McKenna ve Keeney, 2013; Karadağ, Kılıç, Ovayolu, Ovayolu ve Kayaaslan, 2013). Ancak, hemşirelik öğrencilerinin uygulama alanına yabancı olmaları ve hemşirelik girişimlerinde henüz yeterli beceriye sahip olmamaları nedeniyle özellikle beceri gerektiren uygulamalarda destek ve rehberliğe gereksinim duydukları belirtilmektedir (Biçer ve ark., 2015; Dalton, 2005). Bu nedenle, hemşirelik öğrencilerine klinik uygulamada elverişli öğrenme ortamı oluşturmada ve onlara doğru rol modeli olarak klinik hemşirelerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Hemşirelerin eğitim sorumluluğunu yerine getirirken, yeterli mesleki bilgi ve beceriye sahip olması ve klinik eğitimde destekleyici tutum sergilemeleri, öğrencilerin klinik uygulamalarda stres ve kaygılarının azalması ile olumlu hastane deneyimi kazanması açısından önemli olmaktadır (Aydoğan, 2016; Bölükbaş ve Uzunsoy, 2019; Chan, 2002; Lambert ve Glacken, 2005). Bununla birlikte alan yazın incelendiğinde, klinik ortamın öğrenme amacını karşılamaması, klinikteki öğrenci sayısının çok fazla, klinik hemşire sayısının ise yetersiz olması ve doğru rol modeli olmada yaşanan sorunlar nedeniyle tam olarak istendik düzeyde bu sürecin uygulanamadığı görülmektedir (Alparşlan, 2017; Mabuda, Potgieter ve Alberts, 2008; Öner Altıok ve Üstün, 2013). Ayrıca öğrencilerin, okulda verilen kuramsal bilgi ile uygulamada yaptıklarının birbiri ile örtüşmemesi nedeniyle çelişkiye düştükleri, özellikle hemşirelerin mesleği uygulama biçimleri ve öğrenciye karşı gösterilen tutum ve davranışlarından dolayı olumsuz deneyim yaşadıkları belirtilmektedir (Aydın ve Argun, 2010; Biçer ve ark., 2015; Gözüm, Ünsal, Kaya, Kaya ve Ünlü, 2000; Titrek, Hakkakul ve Varlı, 2015). Kuşkusuz olumlu deneyimler öğrencinin klinik eğitiminde anlamlı ve motive ediciyken, olumsuz deneyimler meslekle ilgili hayal kırıklığına ve motivasyon kaybına yol açabilmektedir (Algoşo ve Peters, 2012; Gözüm ve ark., 2000). Sonuç olarak; öğrencilerin hemşirelik mesleğini sevmesinde ve hemşirelik eğitiminin kalitesinin artmasında klinik hemşirelerinin, hem eğitici hem de doğru rol modeli olma yönünden çok büyük etkileri bulunmaktadır (Akgün Kostak, Aras ve Akarsu, 2012; Croxon ve Maginnis, 2009). Bu nedenle, hemşirelik öğrencilerinin bakış açısı ile hemşirelerin öğrencilere olan tutum ve davranışlarının belirlenmesi ve klinik uygulamada öğrencilerin düşüncelerinin göz önünde bulundurulması, klinik uygulamanın başarısı açısından önemli bir yaklaşım olacaktır.

Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Tipi: Tanımlayıcı tipteki bu araştırmanın amacı, klinik öğrenim deneyimi olan hemşirelik öğrencilerinin, öğrencilere rol modeli olan hemşireler hakkındaki düşüncelerini ve beklentilerini değerlendirmektir.

Araştırma Sorusu: Araştırmada, "Hemşirelik öğrencilerinin klinik hemşireler ile ilgili görüş ve beklentileri nelerdir?" sorusuna yanıt aranmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri: Araştırma Türkiye'nin Batı Karadeniz bölgesinde bulunan bir üniversitenin hemşirelik bölümünde 15.02.2019- 31.05.2019 tarihleri arasında yürütülmüştür.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi: Araştırmanın evrenini hemşirelik bölümünde öğrenim gören, klinik deneyimi olan ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfta okuyan 863 öğrenci oluşturmuştur. Birinci sınıftaki öğrenciler yetersiz klinik deneyime sahip olmaları nedeniyle araştırmaya katılmamıştır. Çalışmada, evrenden örneklem seçimine gidilmemiş olup öğrencilerin tamamı araştırma kapsamına alınmıştır. Veriler, araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden ve veri formunu eksiksiz dolduran toplam 594 öğrenciden elde edilmiştir. Çalışmaya genel katılım oranı %68,7 bulunmuştur.

Veri Toplama Aracı: Veriler araştırmacılar tarafından alan yazın incelemesi yapılarak (Akgün Kostak ve ark., 2012; Biçer ve et al., 2015; Gözüm ve ark., 2000; Polat, Erkan, Çınar ve Doğrusöz, 2018; Yılmaz, Çetin, Cetişli, Avdal ve Tokem, 2018) oluşturulan "Veri Toplama Formu" ile toplanmıştır.

Bu form, hemşirelik öğrencilerinin özelliklerini (yaş, cinsiyet, sınıf, klinik uygulama yaptığı kurum/klinik vb.) içeren sekiz soru ile hemşirelik öğrencilerinin klinik işleyiş ve klinik hemşirelere yönelik görüşlerinin belirlenmesini amaçlayan 5'li Likert (Kesinlikle katılmıyorum – 1 ile Kesinlikle katılıyorum -5) şeklinde puanlanan 50 maddeden oluşmaktadır. Veri toplama formundaki maddelerin uygunluğu ve kapsam geçerliliğinin sınanması için hemşirelik alanında uzman sekiz öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşlerine dayalı kapsam geçerliliği için Davis tekniği'nden (Davis, 1992) yararlanılmış ve KGI 0,95 olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte sekiz uzmandan elde edilen değerlendirme puanları Kendall W analiz edilmiş, görüş alınan uzmanların değerlendirme puanları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık olmadığı (Kendall W= ,014; p= 0,975), uzmanlar arasında uyum olduğu belirlenmiştir. Veri toplama formunun iç tutarlılığını ölçmek için yapılan Cronbach alfa güvenilirlik analizinde $\alpha = 0,94$ olarak bulunmuştur.

Formda yer alan ifadeler yedi alt başlık altında gruplanmıştır. Öğrencilerin; hemşirelerin öğrencilere olan tutum ve davranışları ile ilgili görüşlerinin yer aldığı alt başlık 17, hemşirelerin mesleki yeterlilikleri ile ilgili görüşlerinin yer aldığı alt başlık sekiz, hemşirelerin bakım ve tedaviye yönelik uygulamalarına ilişkin görüşlerinin yer aldığı alt başlık altı, hemşirelerin fiziksel görünümüne ilişkin görüşlerinin yer aldığı alt başlık üç, hemşirelerin rol modeli olma durumlarına ilişkin görüşlerinin yer aldığı alt başlık üç, öğrencilerin, uyum/ oryantasyon eğitimi ve klinik olanaklardan yararlanabilme ile ilgili görüşlerinin yer aldığı alt başlık yedi ve öğrencilerin klinik hemşire ile ilgili öneri ve beklentilerinin yer aldığı alt başlık altı maddeden oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması: Araştırma verileri; dersin öğretim elemanlarından izin alındıktan sonra, ders başlamadan önce "Veri Toplama Formu" kullanılarak, araştırmaya katılımda gönüllü olan öğrencilere formun elden dağıtılması ve daha sonra doldurularının geri toplanmasıyla elde edilmiştir. Veri toplama formunun yanıtlanma süresi ortalama 10-15 dakikayı gerektirmiştir.

Verilerin Analizi: Verilerin analizi, SPSS versiyon 20.0 (Armonk, NY: IBM Corp) paket programında yapılmıştır. Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ile klinik hemşirelere ilişkin görüşlerin analizinde sayı, yüzde aritmetik ortalama ve standart sapma testi kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü: Araştırmanın yapılabilmesi için bir üniversitenin İnsan Araştırmaları Etik Kurul'dan etik onay (2019/478) alınmıştır. Öğrencilere araştırma hakkında bilgi verilmiş ve katılımlarının gönüllülük esasına dayanarak belirtilerek sözlü onamları alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Araştırmanın tek merkezde yapılması nedeniyle araştırma bulguları genele yansıtılmamaktadır.

Bulgular

Bulgulara göre, araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması $21,89 \pm 1,917$ olup %66,2'si kadın ve %46,1'i dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir. Çoğunluğunun (%62,1) hemşirelik bölümüne kendi isteğiyle yöneldiğini ve %23,6'sı hemşirelerden doyumlu olduğunu bildirmiştir. Öğrencilerin klinik uygulamaya çıktıkları birimler incelendiğinde, çoğunlukla dahili (%71,9) ve cerrahi (%74,2) kliniklerde uygulama yaptıkları saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin klinik hemşirelere ilişkin görüşleri Tablo 1'de ayrıntılı ele alınmıştır.

Tablo 1. Hemşirelik öğrencilerinin hemşirelere ilişkin görüş ve beklentileri (N:594)

Öğrencilerin hemşirelere ilişkin görüş ve beklentileri	Kesinlikle Katılmıyorum + Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum + Kesinlikle Katılıyorum
	n (%)	n (%)	n (%)
Öğrencilerin, hemşirelerin öğrencilere olan tutum ve davranışları ile ilgili görüşleri			
1.Hemşirelerin iş yoğunluğu, öğrenci hemşirelerin staj günlerinde öğrenciler sayesinde azalmaktadır.	82 (%13,8)	132 (%22,2)	380 (%63,9)
2.Öğrenci sayısının fazla olması, hemşirelerin öğrencilere ayırdığı zamanı olumsuz etkilemektedir.	81 (%13,6)	139 (%23,4)	374 (%63,0)
3.Hemşireler öğrenci hemşirelerin kalabalık olarak uygulamaya gelmelerinden rahatsız olmaktadır	81 (%13,6)	147 (%24,7)	366 (%61,6)
4.Hemşireler, öğrencileri iş yükünü azaltan kişiler olarak görmektedir.	75 (%12,6)	162 (%27,3)	357 (%60,1)
5.Öğrencilerden beklentileri çok fazladır.	95 (%16,0)	190 (%32,0)	309 (%52,0)
6.Öğrencilerden, klinikte hasta ile ilgili olmayan işleri de yapmalarını bekleniyor.	137 (%23,1)	154 (%25,9)	303 (%51,0)
7.Hemşireler, öğrencilerin klinik eğitimlerine katkı sağlamaktadırlar.	114 (%19,2)	183 (30,8)	297 (%50,0)
8.Hemşireler, teorik bilgiyi uygulamaya aktarmaya yardımcı olmaktadır.	124 (%20,9)	174 (%29,3)	296(%49,9)
9.Hemşireler, iş yükü fazla olduğu için, öğrenciye zaman ayıramamakta, öğrenci hemşirelerle ilgilenememektedir.	127 (%21,3)	176 (%29,6)	291 (%49,0)
10.Hemşireler, öğrenci hemşirelerle düzenli olarak, hasta viziti yapmaktadır.	140 (%23,6)	173 (%29,1)	281 (%47,3)
11.Öğrenci ile etkili ve yargılayıcı olmayan iletişim kurarlar.	139 (%23,4)	217 (%36,5)	238 (%40,1)
12.Öğrencilere anlayışlı ve adaletli davranırlar.	159 (%26,8)	203 (%34,2)	232 (%39,1)
13.Öğrencilere sağlık ekibi tarafından danışmanlık/rehberlik sağlanmaktadır.	130 (%21,9)	232 (%39,1)	232 (%39,0)
14.Klinikte yöneticiler, öğrencilerin sorunlarına duyarlı davranmaktadır.	148 (%24,9)	215 (%36,2)	231 (%38,9)

15.Hemşireler, klinik ortamda öğrencilerin ihtiyaçlarına duyarlı davranmaktadır.	160 (%27,0)	210 (%35,4)	224 (%37,7)
16.Değerlendirme yaparken objektif davranırlar	174 (%29,3)	197 (%33,2)	223 (%37,7)
17.Klinik hemşireleri, öğrenci hemşirelere karşı güler yüzlüdür.	162 (%27,2)	209 (%35,2)	223(%37,6)
Öğrencilerin, hemşirelerin mesleki yeterlilikleri ile ilgili görüşleri			
1.Öğrenci hemşirelere eğitimlerinde katkıda bulunabilmek için klinikte hemşirelerin bilgilerini yenilemeleri gerekmektedir.	54 (%9,1)	192 (%32,3)	348 (%58,6)
2.Klinik hemşireleri hasta merkezli değil iş merkezli çalışmaktadır.	86 (%14,5)	175 (%29,5)	333 (%56,1)
3.Hemşirelerin klinik uygulama becerileri yeterlidir.	87 (%14,6)	197(%33,2)	310(%52,2)
4.Hemşirelerin hastalar ve diğer ekip üyeleri ile iletişim kurma becerisi yeterlidir.	110 (%18,5)	217 (%36,5)	267 (%45,0)
5.Hemşirelerin teorik anlamda bilgisi yeterlidir.	112 (%18,8)	220 (%37,0)	262 (%44,1)
6.Hemşirelerin öğrenciler ile iletişim kurma becerisi yeterlidir.	157 (%26,4)	195 (%32,8)	242 (%40,7)
7.Hemşirelerin teorik bilgisi ve klinikteki uygulamaları ile okulda verilen eğitim birbiriyle örtüşmemektedir.	187 (%31,5)	193 (%32,5)	214 (%36,0)
8.Klinik hemşireleri güncel gelişmeleri takip etmektedir.	123 (%20,7)	261 (%43,9)	210 (%35,3)
Öğrencilerin, hemşirelerin bakım ve tedaviye yönelik uygulamalarına ilişkin görüşleri			
1.Hemşireler hasta mahremiyetine özen göstermektedir.	76 (%12,8)	189 (%31,8)	329(%53,4)
2.Hemşireler hasta haklarına saygılı davranmaktadır	90 (%15,1)	195 (%32,8)	309 (%52,0)
3.Hemşireler işlemler ile ilgili hasta/hasta yakınlarını yeterince bilgilendirmektedir.	114 (%19,2)	194 (%32,7)	286 (%48,2)
4.Hemşireler steril teknik gerektiren (pansuman, aspirasyon) işlemlerde çoğunlukla steril tekniğe uymamaktadır.	136 (%22,9)	212 (%35,7)	246 (%41,4)
5.Hemşireler hastalara karşı anlayışlı ve güler yüzlüdür.	117 (%19,7)	242 (%40,7)	235 (%39,6)
6.Hemşireler hasta eğitimine önem vermekte ve hastalara gerekli konularda sürekli eğitim vermektedirler.	153 (%25,8)	216 (%34,6)	225 (%37,9)
Öğrencilerin, hemşirelerin fiziksel görünümüne ilişkin görüşleri			
1.Klinik hemşireleri forma bütünlüğüne uymaktadır.	98 (%16,5)	160 (%26,9)	336 (%56,6)
2.Klinik hemşirelerin üniformaları daima temiz ve özenlidir.	89 (%15,0)	172 (%29,0)	293 (%56,1)
3.Klinik hemşirelerin daima kişisel hijyen ve temizliğine özen göstermektedir.	72 (%12,1)	191 (%32,2)	328 (%55,7)
Öğrencilerin, hemşirelerin rol modeli olma durumlarına ilişkin görüşleri			
1.Hemşireler, tedavi uygulamaları konusunda iyi rol modelidir.	103 (%17,3)	168 (%28,3)	323 (%54,4)
2.Hemşireler, fiziki görünüm (forma düzeni) konusunda iyi rol modelidir.	90 (%15,2)	200 (%33,7)	304 (%51,2)
3.Hemşireler, hemşirelik bakımı konusunda iyi rol modelidir.	108 (%18,2)	218 (%36,7)	268 (%45,1)
Öğrencilerin, uyum eğitimi/klinik olanaklardan yararlanabilme ile ilgili görüşleri			
1.Öğrencilere hemşirelik uygulamaları için malzemeler sağlanmaktadır.	110 (%18,5)	162 (%27,3)	322 (%54,3)
2.Öğrencilere, hasta eğitimleri için eğitim materyalleri sağlanmaktadır.	143 (%24,1)	162 (%27,3)	289 (%48,6)
3.Staja gelen öğrencilere servis tanıtılmaktadır (servis işleyişi, yatan hasta profili vb.).	143 (%24,1)	170 (%28,6)	281(%47,3)
4.Öğrencilerin, klinik etkinliklere katılımı sağlanmaktadır (hizmet içi eğitim, servis toplantıları vb.).	152 (%25,6)	177 (%29,8)	265 (%44,7)
5.Öğrenci hemşirelere klinikte eğitim için kullanılabilecekleri alanlar sağlanmaktadır (toplantı/seminer odası, kütüphane vb.).	201 (%33,8)	152 (%25,6)	241 (%40,6)
6.Öğrencilerin kliniğe uyumu için, tüm sağlık ekibi üyeleri ile tanışma toplantıları düzenlenmektedir.	225(%37,9)	148 (%24,9)	221 (%37,2)
7.Öğrencilerin varlığı klinikteki hemşirelerin hastaya ayırdığı zamanı kısıtlamaktadır.	223 (%37,5)	168 (%28,3)	203 (%34,2)
Öğrencilerin klinik hemşire ile ilgili öneri ve beklentileri			
1.Sağlıkla ilgili gelişmeleri takip etmeli	40 (%6,8)	109 (%18,4)	445 (%74,9)
2.Hasta merkezli çalışmalı	40 (%6,8)	110 (%18,5)	444 (%74,7)
3.Hemşirelik ile ilgili işler yaptırılması	51 (%8,5)	107 (%18,0)	436 (%73,4)
4.Öğretici ve paylaşımcı bir yaklaşım sergilemeli	49(%8,2)	122 (%20,5)	423 (%71,2)
5.Öğrenmeye teşvik etmeli	47 (%7,9)	126 (%21,2)	421 (%70,9)
6.İş yükünü azaltan kişi olarak görmemeli	61 (%10,2)	145 (%24,4)	388 (%65,3)

Bulgulara göre; öğrencilerin %63'ü öğrenci sayısının fazla olması ve %49'u hemşirelerin iş yükünün fazlalığı nedeniyle hemşirelerin kendilerine yeterli zaman ayıramadığını, %60,1'i hemşirelerin, öğrencileri iş yükünü azaltan kişiler olarak gördüklerini ve hemşirelerin klinikte hasta ile ilgili olmayan işleri de yapmalarını beklediklerini (%51) belirtmiştir (Tablo 1).

Hemşirelik öğrencilerinin %36'sı, klinik hemşirelerinin kuramsal bilgisiyse, okulda kendilerine verilen eğitimin birbiri ile örtüşmediğini ve öğrencilerin eğitimlerine katkıda bulunabilmek için hemşirelerin bilgilerini yenilemeleri gerektiğini (%58,6) vurgulamıştır (Tablo 1) .

Araştırmada öğrencilerin hemşirelerden beklentileri ise; kendilerine hemşirelikle ilgili işler yaptırılması (%73,4) öğrenmelerinin desteklenmesi (%70,9) ve öğrencilerin iş yükünü azaltan kişiler olarak görülmemesi (%65,3) olarak belirlenmiştir (Tablo 1) .

Tartışma

Bu çalışmada öğrencilerin, hemşirelerin mesleki yeterlilikleri, bakım ve tedaviye yönelik uygulamaları, rol modeli olma durumları, öğrencilere karşı tutum ve davranışları hakkındaki düşünceleri, klinik hemşirelerinden beklenti ve önerileri incelenmiştir.

Öğrencilerin yarısından fazlası klinik eğitimleri sırasında hemşirelerin iş yoğunluğunun kendileri aracılığıyla azaldığını düşünmektedir. Klinik uygulama sırasında hemşirelik öğrencileri başta yaşam bulguları olmak üzere tedavilerin hazırlanması ve hemşirelerle birlikte uygulanmasında ve hasta ile ilgili gerekli kayıtların tutulmasında etkin rol oynamaktadırlar. Kliniklerde öğrenci sayılarının fazla olduğu göz önüne alındığında, hemşirelik öğrencilerinin hemşirelerin iş yoğunluğunun önemli bir yer tuttuğu hemşirelik eğitiminde, öğrencilerin kaliteli bir eğitim alarak yetiştirilmesinde en az öğretilenlerden da belli bir ücret alması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Kliniklerdeki hem öğrenci sayılarının hem de klinik hemşirelerinin iş yükünün fazla olması nedeniyle, hemşirelerin yaklaşık yarısının öğrencilerin eğitimleri için zaman ayırmakta güçlük yaşadıkları belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunu destekler nitelikte yapılan çalışmada da hemşirelerin iş yoğunluğundan dolayı hemşirelik öğrencilerine yeterince zaman ayıramadıkları üzerinde durulmaktadır (Akyüz, Tosun, Yıldız ve Kılıç, 2007; Croxon ve Maginnis, 2009). Klinik uygulamanın önemli bir yer tuttuğu hemşirelik eğitiminde, öğrencilerin kaliteli bir eğitim alarak yetiştirilmesinde en az öğretilenlerden da belli bir ücret alması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Kliniklerdeki hem öğrenci sayılarının hem de klinik hemşirelerinin iş yükünün fazla olması nedeniyle, hemşirelerin yaklaşık yarısının öğrencilerin eğitimleri için zaman ayırmakta güçlük yaşadıkları belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunu destekler nitelikte yapılan çalışmada da hemşirelerin iş yoğunluğundan dolayı hemşirelik öğrencilerine yeterince zaman ayıramadıkları üzerinde durulmaktadır (Akyüz, Tosun, Yıldız ve Kılıç, 2007; Croxon ve Maginnis, 2009). Klinik uygulamanın önemli bir yer tuttuğu hemşirelik eğitiminde, öğrencilerin kaliteli bir eğitim alarak yetiştirilmesinde en az öğretilenlerden da belli bir ücret alması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Çalışmada öğrencilerin yarısından fazlası, klinik hemşirelerinin öğrencileri kliniğin iş yükünü azaltan kişiler olarak gördüklerini ve kendilerinden hasta ile doğrudan ilgili olmayan işleri de yapmalarının beklendiğini belirtmişlerdir. Çalışmada, öğrencilerin çoğunluğunun "iş yükünü azaltan ve gereksiz tüm işleri yapabilen kişi olarak görülme rahatsız oldukları" saptanmıştır. Ayrıca, öğrencilerin, "hemşirelikle ilgili işlerin yaptırılması" (%73,4), "öğrenmeye teşvik etmeleri" (%70,9) ve "kendilerini iş yüklerini azaltan bireyler olarak görmemeleri" (%65,3) şeklinde verdikleri yanıtların, hemşirelerden beklentileri arasında önemli yer tuttuğu belirlenmiştir. Konu ile ilgili yapılan farklı çalışmalarda da öğrencilerin klinikte iş yükünü azaltan kişiler olarak algılandıkları ve görevleri dışında çalıştırıldıkları ile ilgili bulgulara ulaşılmaktadır (Croxon ve Maginnis, 2009; Keser, Çalışkan, Keskin, ve Gördebil, 2008; Polat ve ark., 2018). Hemşirelik öğrencilerinin klinikte bulunma nedenlerinin mesleki deneyim kazanmak olduğu açıkça belirtmeli ve hemşirelerin hemşirelik öğrencilerinin eğitim aşamasında olduğunu unutmadan sorumluluk vermelerinin ve yaptıkları işleri denetlemelerinin daha akılcı bir çözüm olduğu vurgulanmalıdır.

Araştırmada öğrencilerin yarıya yakını hemşirelerin; klinik ortamda öğrencilerin gereksinimlerine ve sorunlarına duyarlı davranmadığını dile getirmiştir. Öğrencilerin klinik ortamdaki en önemli sorunlarından biri, eşyalarını da koyabilecekleri kendilerine ait giyinme – soyunma alanları ile klinikte eğitim için kullanabilecekleri alanların (toplantı, seminer odası vb.) olmaması şeklinde belirlenmiştir. Yapılan diğer çalışmalarda da hastanelerin öğrencilerin fiziksel gereksinimlerine yanıt vermediği üzerinde durulmaktadır (Alparslan, 2017; Hadizadeh, Firoozi ve Shamaeyan Razavi 2005; Hosseiny, Karimi ve Malek Zadeh, 2005). Bu bağlamda, hemşirelikte klinik eğitimin iyileştirilmesi için yeni planlanan sağlık kurumlarının planlama aşamasındayken öğrencilerin gereksinimini göz önünde bulundurmaları, klinik uygulama ortamlarının beklentilere uygun tasarlanması ve var olan olanakların artırılması önerilmektedir.

Araştırmada öğrencilerin yarısından daha azı hemşirelerin; değerlendirme yaparken objektif ve kendilerine karşı güler yüzlü olmadıklarını belirtmiştir. Yapılan diğer çalışmalarda da klinik deneyimin öğrenciler için bir stres kaynağı olduğu ve bu kaynaklardan birisinin de hemşirelerin öğrencilere karşı olan davranışı olduğu gösterilmiştir (Dalton, 2005; Karaöz, 2003). Bu olumsuzlukların, hemşirelik öğrencilerinin, kendilerini takımın bir üyesi olarak hissetmemelerine ve öğrenmede isteksizliğe neden olabildiği vurgulanmaktadır (Alparslan, 2017).

Çalışmada öğrencilerin yaklaşık yarısı, hemşirelerin kuramsal bilgisini ve uygulama becerilerini yeterli bulurken, yarısından fazlası (%58,6) hemşirelerin eğitimlerine katkıda bulunabilmek için bilgilerini yenilemeleri gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin yaklaşık yarısı klinik hemşirelerin güncel gelişmeleri izlemediğini ve dolayısıyla da öğrencilerin gelişmelerinde yetersiz kaldığını vurgulamıştır. Öğrencilerin dörtte üçünün (%74,9) hemşirelerin sağlıkla ilgili gelişmeleri izlemesi gerektiğini önermesi, bu sonuçları desteklemektedir. Yapılan çalışmalarda da öğrencilerin büyük çoğunluğu hemşirelerin bilgilerinin yetersiz olduğunu ve mesleki gelişmeleri yeterince izlemedikleri görüşünde olduklarını desteklemektedir (Akgün Kostak ve ark., 2012; Gözüm ve ark., 2000). Türkiye'de klinik-akademi işbirliğinin

yeterince etkin çalışmadığı, klinik hemşirelerin araştırmaya dayalı bilgi ve beceri geliştirme süreçlerinin yetersizliği, iş yükü yoğunluğu ve çalışma saatlerinin uzunluğundan dolayı yenilikleri izlemede yetersiz kaldıkları öngörüsüne varılmıştır.

Araştırmada öğrencilerin üçte biri, hemşirelerin kuramsal bilgisi ile okulda verilen eğitimin birbiri ile örtüşmediğini belirtmiştir. Eğitim sürecinde güncellenen kuramsal bilgilerin aktarıldığı öğrencilerin, bu bilgilerin klinik uygulamalara tam olarak yansımaması nedeniyle çelişki yaşaması beklenen bir sonuç olmaktadır. Bu bağlamda; okul hastane işbirliğinin artırılarak, alanında uzman akademisyenler tarafından verilecek hizmet içi eğitimlerle hemşirelerin bilgi eksikliklerinin giderilmesi önerilmektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin yaklaşık yarısı, hemşirelerin hasta merkezli değil iş merkezli çalıştıklarını ancak öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%74,7) bu bakımla tekniğinin yanlış olduğunu ve hemşirelerin hasta merkezli çalışması gerektiğini belirtmiştir. Alan yazında; hasta merkezli bakımın, hasta doyumunu arttırdığı, sağlık maliyeti ve eşitsizlikleri azaltırken bakım kalitesi ve sağlık sonuçlarını geliştirdiği gösterilmektedir (Rao, Anderson, Inui ve Frankel, 2007; Şahin ve İğde, 2014). Hastanın gereksinimleri doğrultusunda oluşturulan bireysel bakımın tedavi sürecinin etkinliği açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Konuya ilişkin bu araştırmadaki önemli bulgulardan biri de öğrencilerin steril teknik gerektiren hemşirelik uygulamalarında (pansuman, aspirasyon, foley kateter takma vb.) hemşirelerin yaklaşık yarısının steriliteye dikkat etmediklerini gözlemlenmektedir. Oysa hemşirelerin hastane enfeksiyonlarını önlemek için invaziv işlemlerde steril tekniğe dikkat etmesi hayati önem taşımaktadır. Çalışma sonuçlarına göre hemşirelerin, hastane enfeksiyonlarının önemi ve enfeksiyonu önlemedeki rolünü tam olarak kavrayamadığı düşünüldüğünden, enfeksiyonun önlenmesi amacıyla konuyla ilgili hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi gerekmektedir.

Çalışmada öğrencilerin hemen hemen yarısı, hemşirelerin hasta haklarına saygılı davrandıklarını ve hasta mahremiyetine özen gösterdiklerini belirtmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalarda hastaya zarar vermeden ve hasta haklarını koruyarak klinik beceri kazanmasına önem verilmektedir. Klinik uygulamada öğrencilerin sadece psikomotor becerileri değil, aynı zamanda duyuşsal becerileri de geliştirilmektedir. Hemşirelik öğrencilerinde, mesleğin felsefesini kavramak, hastanın mahremiyetine saygı göstermek, hasta haklarına saygı duymak ve hasta haklarının savunuculuğunu yapmak gibi duyuşsal becerileri de klinik ortamda pekişmeleri beklenmekte olup bunun kazandırılmasında klinik hemşirelerinin mesleki bakışı büyük önem taşımaktadır (Aydoğan, 2016; Higgins ve Margaret, 2005). Bu doğrultuda hemşirelerin, tedavi ve bakım uygulamalarında etik ilkelere uygun davranarak öğrencilere doğru rol modeli olmaları istenir düzeyde olmasa da sevindirici bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Çalışmada hemşirelerin hemşirelik bakımı, fiziki görünüm ve tedavi uygulamaları konusunda iyi rol modeli olduğunu belirten öğrencilerin oranı, önceki çalışmalara göre daha yüksek olsa da istenilen düzeyde bulunmamıştır. Alan yazın incelendiğinde, hemşirelerin bakım ve tedaviye yönelik uygulamalarının hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğu tarafından "iyi rol modeli" olarak görülmediği belirtilmektedir (Dikmen Aydın, Şahin Orak, Gürkan, Aslan, ve Demir, 2017; Gözüm ve ark., 2000). Hemşirelik usta çırak ilişkisi ile öğrenilmemesi gereken bir meslek alanı olmamasına karşın, günümüz koşullarında sistem bu şekilde işlemektedir. Klinikte hemşirelik öğrencilerinin klinik hemşireleri ile yaşadıkları deneyimler akıldaki kaldığı düşünüldüğünde, klinik hemşirelerin deneyimli ve mesleki yönden donanımlı olması gerekmektedir (Karadağ ve ark., 2013). Klinik uygulama alanlarında hemşirelerin iyi rol modeli ve öğrenciye verdiği destek, klinik ortamlarda yaşanan sorunların azalmasını, öğrencilerin bakım davranışlarını öğrenmesini ve mesleğine saygı duymasını olumlu yönde pekiştirmektedir (Karadağ ve ark., 2013; Yılmaz ve ark., 2018). Bu açıdan hemşirelerin, öğrencilere mesleğin görev ve sorumluluklarını benimsemelerini sağlamada yeterli düzeyde doğru rol modeli olmadığı belirtilmektedir.

Klinik hemşirelerinin, rol modeli olurken danışmanlık becerilerini doğru kullanmaları gerekmektedir. Bu çalışmada öğrencilerin yaklaşık yarısı, sağlık ekibinin kendilerine danışmanlık ve düzenli olarak hasta viziti yaparak hasta güncellemelelerini gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Ayrıca, hemşirelerin klinik içerisinde sorunları çözerek ve olumlu bir çalışma ortamı oluşturarak öğrencilerin klinik eğitimlerine katkı sağladığı belirtilmiştir. Çalışmada elde edilen bu bulgulara karşın, klinik uygulamanın başarısını etkileyen hemşirelerin desteğine ilişkin yapılan çalışmalarda öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun klinik hemşirelerinden bekledikleri desteği göremedikleri belirtilmektedir (Akgün Kostak ve ark., 2012; Alparslan, 2017; Aydın ve Argun, 2010; Keser ve ark., 2008). Önceki çalışmalara kıyasla bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin klinik öğrenimleri sırasında hemşirelerden aldıkları desteğin daha fazla olması, hemşirelerin öğrencilerin eğitimini bir görev olarak benimsediklerini göstermesi açısından sevindirici bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Öğrencilerin kliniğe uyumu için sağlık ekibi üyeleri ile tanışma toplantıları düzenlendiğini, servisin tanıtıldığını ve klinik etkinliklere katılımın sağlanmaya çalışıldığını belirten öğrencilerin oranı, yaklaşık %40 bulunmuştur. Alan yazın incelendiğinde, geçmiş yıllarda bu oranın oldukça düşük olduğu (Konak, Dericioğulları ve Kılıncı, 2008); ancak son yıllarda yapılan çalışmalarda bu oranın %70'lere kadar çıktığı (Polat ve ark., 2018) görülmektedir. Hastane ortamı; klinik deneyim eksikliği, alışılmadık ortamda bulunma, hata yapma korkusu gibi nedenlerden dolayı öğrenciler için stresli bir ortam olarak değerlendirilmektedir (Dikmen Aydın ve ark., 2017; Elliott, 2002; Momayyezi, Fallahzadeh ve Momayyezi, 2016). Bu nedenle, öğrenciler kliniğe ilk geldiklerinde servisin tanıtılması (klinik işleyiş, tedavi saatleri, yatan hastaların profili, malzeme sağlanması ve kullanımı) ve diğer ekip üyeleri ile tanıştırmalarının onların kaygılarını azaltarak servise uyumlarını sağlayacağı ve ekibin bir üyesi olduğunu hissettireceği üzerinde durulmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada klinik hemşirelerinin iş yükünün ve klinikteki öğrenci sayılarının fazla olması nedeniyle öğrencilere yeterli zaman ayıramadıkları, öğrencileri iş yüklerini azaltan bireyler olarak gördükleri ve eğitim kapsamı dışındaki işleri de yaptıkları belirlenmiştir. Bunun yanında hemşirelerin öğrencilerin eğitimlerine katkı sağladıkları, güler

yüzlü, anlayışlı oldukları, tedavi ve bakım konusunda orta düzeyde yeterli oldukları, klinik uygulama ile kuramsal bilginin örtüşmediği, hemşirelerin sağlıkla ilgili güncel gelişmeleri izlemeleri gerektiği saptanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda;

- Öğrencilerin uygulamada yaşadıkları sorunları öğretim elemanları ile paylaşması için danışmanlık toplantılarının yapılması ve var olan sorunların çözümüne yönelik okul ile hastane arasında görüşmelerin yapılması,
- Klinik eğitimde rol modelliğinin gerektiği gibi gerçekleşebilmesi için klinik hemşirelerinin belirli bir hazırlık programından geçirilmesi,
- Hastanelerde özellikle yoğun kliniklerde yeterli bilgi ve donanıma sahip hemşirelerin sadece öğrencilere rehberlik etmek üzere görevlendirilmesi önerilmektedir.

Teşekkür

Çalışmaya katılan tüm öğrencilerimize teşekkür ederiz.

Etik Kurul Onayı: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurul'dan etik onay (2019/478) alınmıştır.

Çıkar Çatışması: Bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yoktur.

Katılımcı Onamı: Katılımcıların, bilgilendirilmiş sözlü onamları alınmıştır.

Ethics Committee Approval: Ethical approval was obtained from the Zonguldak Bülent Ecevit University Human Research Ethics Committee (2019/478).

Conflict of Interest: Not reported.

Funding: None.

Informed Consent: Written consents of the participants were obtained.

Kaynaklar

Akgün Kostak, M., Aras, T. & Akarsu, Ö. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin klinik hemşirelerin eğitimlerine verdiği katkıya ilişkin görüşleri. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 2, 39–46.

Akyüz, A., Tosun, N., Yıldız, D. & Kılıç, A. (2007). Klinik öğretimde hemşirelerin, kendi sorumluluklarına ve hemşirelik öğrencilerinin çalışma sistemine ilişkin görüşleri. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(6), 459–464.

Algozo M. & Peters K. (2012). The experiences of undergraduate assistants in nursing (AIN). *Nurse Education Today*, 32(3), 192-202. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2011.08.002>

Alparslan, Ö. (2017). Ebelik ve hemşirelik öğrencileri gözüyle klinik uygulamalar, okul-hastane işbirliği. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 7(4), 365–372. <https://doi.org/10.16899/gopctd.359986>

Aydın, M. F. & Argun, M. Ş. (2010). Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin hastane uygulamalarından beklentileri ve karşılaştıkları sorunlar. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(4), 209-213.

Aydoğan, S. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin klinik beceri kazanmaları sırasında karşılaştıkları etik problemler. *Türkiye Bioetik Dergisi*, 3(2), 120–123.

Biçer, S., Ceyhan, Y. Ş. & Şahin, F. (2015). Hemşirelik öğrencileri ve klinik hemşirelerin klinik uygulamada öğrenciye yapılan rehberlik ile ilgili görüşleri. *Flornance Nightingale Hemirelik Dergisi*, 23(3), 215–223. <https://doi.org/10.17672/fnhd.94587>

Bölükbaş, N. & Uzunsoy, E. (2019). Öğrenci hemşirelerin bakış açısından klinik hemşirelerin öğrencilere yaklaşımları. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 1(3), 27–33.

Chan, D. S. K. (2002). Association between student learning outcomes from their clinical placement and their perceptions of the social climate of the clinical learning environment. *International Journal of Nursing Studies*, 39(5), 517-524. [https://doi.org/10.1016/S0020-7489\(01\)00057-8](https://doi.org/10.1016/S0020-7489(01)00057-8)

Croxon, L. & Maginnis, C. (2009). Evaluation of clinical teaching models for nursing practice. *Nurse Education in Practice*, 9(4), 236-243. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2008.06.004>

Dalton, L. (2005). Use of clinical space as an indicator of student nurse's professional development and changing need for support. *Nurse Education Today*, 25(2), 126–131. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2004.10.007>

Davis, L. L. (1992). Instrument review: Getting the most from a panel of experts. *Applied Nursing Research*, 5(4), 194-7.

Dikmen Aydın, Y., Şahin Orak, N., Gürkan, A., Aslan, G. & Demir, F. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin klinik eğitimleri sırasında hemşirelerden aldığı desteğin değerlendirilmesi. *Journal of Academic Research in Nursing*, 3(3), 109–115.

- Elliott, M. (2002). Clinical environment: A source of stress for undergraduate nurses. *Australian Journal of Advanced Nursing*, 20(1), 34-38.
- Gözüm, S., Ünsal, A., Kaya, A., Kaya, A. & Ünlü, F. (2000). Hemşirelik öğrencileri gözüyle klinik hemşireleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 29-35.
- Hadizadeh, F., Firozi, M. & Shamaeyan Razavi, N. (2005). Nursing and midwifery students perspective on clinical education in Gonabad University of Medical Sciences. *Iranian Journal of Medical Education*, 5(1), 70-78.
- Hasson, F., Mc Kenna, H. P. & Keeny, S. (2013). Delegating and supervising unregistered professionals : The student nurse experience. *Nurse Education Today*, 33(3), 229-235. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2012.02.008>
- Higgins, A. & Margaret, M. C. (2005). Psychiatric nursing student'experiences of having a mentor during their first practice placement:An Irish perspective. *Nurse Education in Practice*, 5(4), 218-224. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2004.12.002>
- Hosseiny, N., Karimi, Z. & Malek Zadeh, J. M. (2005). The situation of clinical education based on nursing students' opinion in Yasuj Nursing and Midwifery School. *Iranian Journal of Medical Education*, 5(2), 171-175.
- Ironside, P. M., McNelis, A. M. & Ebright, P. (2014). Clinical education in nursing: Rethinking learning in practice settings. *Nursing Outlook*, 62(3), 185-191. <https://doi.org/10.1016/j.outlook.2013.12.004>
- Karadağ, G., Kılıç, S. P., Ovayolu, N., Ovayolu, Ö. & Kayaaslan, H. (2013). Öğrenci hemşirelerin klinik uygulamada karşılaştıkları güçlükler ve klinik hemşireler hakkındaki görüşleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(6),665-672. <https://doi.org/10.5455/pmb.1-1353569323>
- Karaöz, S. (2003). Hemşirelikte klinik öğretime genel bir bakış ve etkin klinik öğretim için öneriler. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 5(1),15-21.
- Keser, İ. K., Çalışkan, M., Keskin, T. & Gördebil, E. (2008). Ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin okul-hastane işbirliğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(4), 1-9.
- Konak, Ş., Dericioğulları, A. & Kılıç, G. (2008). Burdur Devlet Hastanesinde çalışan hemşirelerin, öğrenci hemşirelerinin klinik uygulamalarına ve öğretim elemanlarıyla işbirliği yapmaya ilişkin görüşleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-5.
- Lambert, V. & Glacken, M. (2005). Clinical education facilitators: a literature review. *Journal of Clinical Nursing*, 14(6), 664-673. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2005.01136.x>
- Mabuda, B. T., Potgieter, E. & Alberts, U. U. (2008). Student nurses' experiences during clinical practice in the Limpopo Province. *Curationis*, 31(1), 19-27. <https://doi.org/10.4102/curationis.v31i1.901>
- Momayyezi, M., Fallahzadeh, H. & Momayyezi, M. (2016). Clinical education stressors in medical trainees in Shahid Sadoughi University of Medical Sciences, Yazd. *Journal of Advances in Medical Education & Professionalism*, 4(1), 8-12.
- Öner Altıok, H. & Üstun, B. (2013). The stress sources of nursing students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 13(2), 760-766.
- Polat, Ş., Erkan, H. A., Çınar, G. & Doğrusöz, L. A. (2018). Bir üniversite hastanesinde klinik uygulama yapan öğrenci hemşirelerin uygulama alanlarına yönelik görüşleri. *Journal of Health and Nursing Management*, 5(2), 64-74. [Doi:10.5222/SHYD.2018.064](https://doi.org/10.5222/SHYD.2018.064)
- Rao, J. K, Anderson, L. A., Inui, T. S. & Frankel, R. M. (2007). Communication interventions make a difference in conversations between physicians and patients: a systematic review of the evidence. *Medical Care*, 45(4),340-349.
- Şahin, G. & İçde, F. A. A. (2014). Hasta merkezli bakım-ortak karar alma süreci ve kalite. *Türkiye Klinikleri Family Medicine-Special Topics*, 5(3), 38-43.
- Titrek, O., Hakkakul, M. A. & Varlı, S. (2015). Hemşirelik bölümü staj uygulamalarının etkililik düzeyine ilişkin öğrenci ve rehber hemşirelerin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 264-280. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2015.15.1-5000128606>
- Yılmaz, M., Çetin, Ç., Cetişli, N. E., Avdal, E. Ü. & Tokem, Y. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin ve hemşirelerin intörlüğe ilişkin görüşleri. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 11(3), 329-336. <https://doi.org/10.31362/patd.451910>